

נובמבר, 2016

שם התזה: חווית הורים לילדים עם תסמינים של הפרעת קשב וריכוז בתום התערבות טיפולית בגישת

(Parental Occupation Executive Training) POET

מאת: אורית ענבר, בהנחיית פרופ' שרה רוזנבלום וד"ר דליה זק"ש.

תקציר

הפרעת קשב וריכוז (ADHD) Attention Deficit Hyperactive Disorder) הינה הפרעה נוירו-התנהגותית, הנחשבת למצב בריאותי כרוני, מופיעה במהלך הילדות ומתבטאת בקושי לעכב התנהגות (אינהיביציה), לשמר או למקד קשב, ולווסת את רמת הפעילות בהתאם לדרישות הסביבה. אחת ההנחות בדבר הגורמים ל ADHD היא כי מקור התסמינים שלה הוא בחסרים בתפקודים ניהוליים (להלן, ת"נ). הת"נ חיוניים כדי לאפשר ביצוע מוצלח של עיסוקים בחיי היום יום של ילדים, וחסרים בהם מקושרים לקשיים בכל תחומי התפקוד. ילדים עם ADHD חווים למשל, קשיים בהתנהגות מסתגלת, בהתמודדות חברתית, בתפקוד אקדמי ובתפקודי היום יום. הקשיים המתוארים משפיעים על ההתנהלות המשפחתית. ההורים של ילדים אלו נדרשים למאמצים מרובים כדי להשיג שיתוף פעולה והקשבה ולסייע להם בהתארגנות יומיומית, בלמידה, ביחסים החברתיים ובהסברת קשיי הילד והתנהגותו לסביבה. לרוב, ההורים מתקשים להבין את הסיבות להתנהגות הילד. כל אלה, עשויים להשפיע על הקשר הורה – ילד ולהציב אתגרים משמעותיים בפני ההורים. הם עלולים לגלות קושי להגיב באופן מותאם לצרכי הילד, ולהתמודד עם הקשיים שילדיהם מציגים. בעקבות זאת תתכן עלייה בתחושת חוסר היכולת שלהם לסייע לילדם וכן ברמת המתח והחרדה בקרב ההורים.

קיים מחסור בגישות התערבות להדרכת הורים המתמקדות בסיוע להתמודדות עם החסר המרכזי של ילדים אלו, בתפקודים הניהוליים ובשיפור מגוון תחומי התפקוד הלקויים שלהם. מתן ידע ואסטרטגיות התערבות להורים, עשוי לסייע בצמצום המתיחות הקיימת בין ילדים עם חסרים בת"נ לבין הוריהם (Toglia, 2005) ומכאן לקדם את תפקוד הילד בחיי היום יום.

מודל ה Parental Occupational Executive Training (POET) (פריש, תירוש ורוזנבלום 2014), הינו מודל התערבות בריפוי בעיסוק שפותח כדי לענות על צורך זה, והוא כולל 8-10 מפגשים של הדרכת הורים לשיפור התפקוד והת"נ של ילדיהם עם תסמינים של ADHD. היישומיות והיעילות של גישת ה POET נחקרה ע"י מפתחי הגישה במסגרת עבודת דוקטורט (פריש, תירוש ורוזנבלום, 2014). נבדקו השפעות ההתערבות הטיפולית בגישת POET על מדדים שונים הקשורים לילדים ולהוריהם. בהמשך לכך ייחודה של עבודת המחקר הנוכחית הוא השימוש במתודולוגיה איכותנית פנומנולוגית בכדי לתעד את חווית ההורים בעקבות ההתערבות בגישת POET. שאלת המחקר: כיצד תופסים הורים לילד, עם תסמינים של ADHD את התנהלות הילד והמשפחה בתם התערבות טיפולית בגישת POET.

שיטה: אוכלוסיית המחקר: במחקר השתתפו 10 משפחות, אשר סיימו את ההתערבות הטיפולית בגישת POET וכן השתתפו במחקר הרחב שהעריך את יישומיות הגישה. נבחרו הורים אשר נתנו הסכמתם להשתתף והביעו נכונות להשיב על השאלות. **כלי המחקר:** המידע אודות החוויה ההורית בתום ההתערבות נאסף באמצעות שימוש בראיונות עומק חצי מובנים. הריאיון הונחה על פי מדריך ראיון אשר חובר ע"י עורכת המחקר.

הליך המחקר: הפנייה אל המשפחות התבצעה 12-3 חודשים מתום תהליך ההתערבות והמדידות. הראיונות הוקלטו ותומללו מיד לאחר מכן. **ניתוח הממצאים האיכותניים:** נעשה בהתאם לעקרונות המחקר האיכותני. הראיונות קודדו לקטגוריות תוכן ומתוכן עלו שלוש תמות מרכזיות.

תוצאות: תמה ראשונה נוגעת למוטיב הזמן ועוסקת במודעות שרכשו ההורים לגבי הזמן לו זקוק ילדם לצורך התארגנות בחיי היום יום. זוהו ממצאים ייחודיים למחקר הנוגעים לזמן האישי של הילד השונה מהזמן הסביבתי, אותו מייצגים ההורים ונאסף מידע על שגרת הבוקר, שהתגלתה כשגרה המורכבת ביותר לניהול. תמה שנייה נוגעת בגורמים שנתפסו עי ההורים כמסייעים להצלחת ההתערבות. שימוש בהומור, שיתוף בין בני הזוג ושימוש בידע טיפולי קודם, נתפסו כמסייעים. תמה שלישית עוסקת בשינוי והתפתחות שחלו בילד ובהורה בעקבות ההתערבות. המודעות לסיבות בבסיס התנהגות הילד, עלייה במודעות לקיום קשיי קשב בקרב ההורה, בן הזוג ובני משפחה נוספים, יחד עם הכלים שנרכשו בהתערבות הובילו לשיפור ביכולת ההורה לתמוך בילד, להטבת הקשר עמו, לקדם מטרות שנקבעו ולייעול השליטה ההורית.

דיון: בעקבות ההתערבות, עלתה המודעות בקרב ההורים לסיבה שבבסיס התנהגות הילד וכן, מודעות לקשיים האישיים של ההורה. בעזרת הידע והכלים שנרכשו, ערכו ההורים חשיבה מוקדמת על העיסוקים השונים של הילד, ערכו התאמות בסדר היום, הורידו מהילד מטלות והשתמשו בכלים שסייעו לו לזכור את המטלות לביצוע ולנהל ביעילות את הזמן. תגובות ההורה נעשו יותר מותאמות, נוצר שיח שמשותף את הילד בהבנת קשייו, עלתה היכולת לשליטה הורית ודווח על שינוי באיכות הקשר הורה-ילד. ההורים זיהו גורמים שסייעו להם בהצלחת ההתערבות, כמו שימוש בידע מקצועי קודם, עבודה משותפת של שני בני הזוג ושימוש בקלילות ובהומור. נמצא כי הורים לילדים עם הפרעת קשב, שמתמודדים בעצמם עם הפרעת קשב הצליחו להיעזר בהתערבות ולהוביל לשינוי בקשר עם הילד, באווירה בבית וביכולת לסייע לו לתפקד בחיי היום יום. הורים החלו לגלות מעורבות בסביבה החינוכית כדי לסייע לילדם להתנהל. הורים שהצליחו להוביל להרחבת המטרות ולשינוי מתמשך, היו הורים עם ידע מקצועי קודם או וותק בהורות, שהצליחו לפעול מתוך מודעות ורתמו את ילדם להיות שותף לשיח בבית. **מסקנות:** מחוויית ההורים שתועדה במחקר זה עולה שאכן להשתתפותם בהתערבות ה-POET ערך רב בקידום התנהלות הילד עם תסמיני הפרעת הקשב, וכן לקידום ההורה והאווירה בין בני המשפחה. ההורים למדו שיש ביכולתם לסייע לילדם לשפר את התפקוד שלו בחיי היום יום וע"י כך תחושת השליטה ההורית השתפרה וכן האופטימיות כי יוכלו לסייע לילדם גם בהמשך.